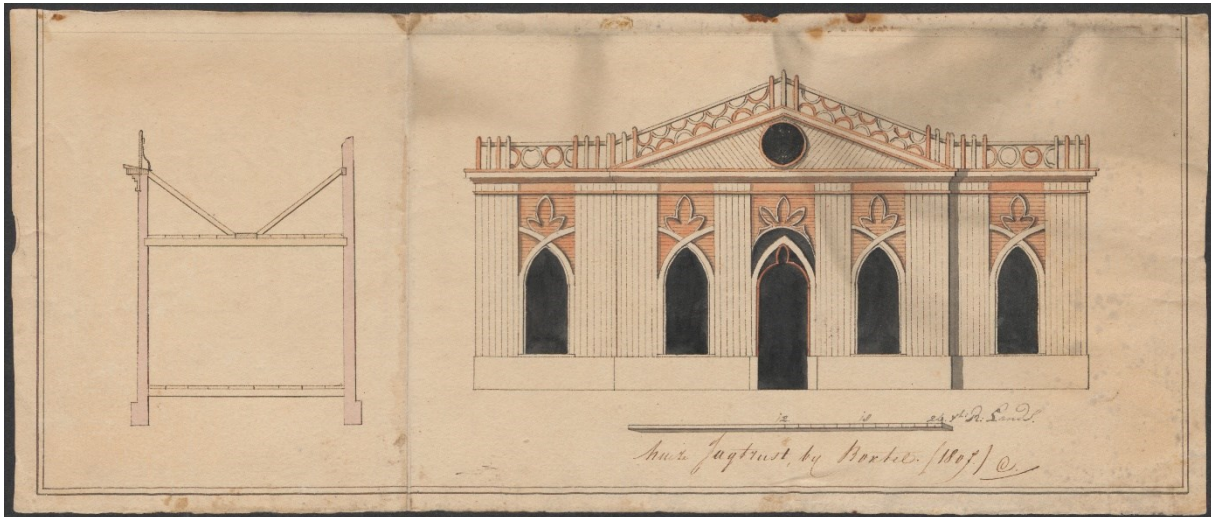

Parkontwerp en -gebouwen voor Huize Jachtrust te Boxtel in *Magazijn van tuin-sieraaden*

door Jan Holwerda (bureau Groen Verleden | www.groenverleden.nl | info@groenverleden.nl)
Eerder verschenen in tijdschrift voor Brabants erfgoed *In Brabant* 14 (2023) nr. 1, p. 48-55.

De vondst van twee tekeningen van Jachtrust te Boxtel gaf aanleiding tot historisch onderzoek naar betreffende locatie. De ene tekening met het opschrift *Huize Jagtrust* (afb 1) laat het ontwerp voor een neogotisch (jacht)paviljoen (1807)¹ zien terwijl de andere, met de notitie *Huize Jagtlust bij Boxtel* (afb 2), het gerealiseerde paviljoen (1839) verbeeld.²

Afb 1 *Huize Jagtrust by Boxtel* (1807). BHIC, toeg.nr. 343, inv.nr. 6718.

Huize Jachtrust

Het ten noordoosten van Boxtel in de buurtschap Munsel gelegen Jachtrust werd gesticht door Mr. Arnold Willem Tijbosch (1727-1794). In 1773 kocht hij aldaar een *'teulhuijs, schuur, bakhuijs en paardestal'*. Tijbosch was destijds rentmeester van de baronie Boxtel en heerlijkheid Liempde, toen bezit van de familie Van Salm-Kyrburg. Vanaf 1794, na de dood van Tijbosch, werd Jachtrust gehuurd door Mr. Hendrik de Roo van Wulverhorst (1743-1817). Later, in 1808, nam hij de buitenplaats over van Barbara Tijbosch, de dochter van Arnold Willem.³ De Roo was afkomstig uit Dordrecht, advocaat te 's-Hertogenbosch en woonde eerder op Zegenwerp te Sint-Michielsgestel (1779-1788). Daar liet hij het huis gedeeltelijk afbreken en tot het tegenwoordige landhuis verbouwen. Daarna woonde hij nog op het naburige Huize Overkerk (1789-1796).⁴ Zijn banden met Dordrecht had hij blijkbaar niet verbroken, want in 1797 trouwde hij in Dordrecht met Gerardina Maria van Eijsden (1752-1803).⁵ Verder dook hij in de eerste jaren na 1800 ook nog op in bestuurlijke functies in het Dordtse.⁶

Na De Roo van Wulverhorst kende Jachtrust in de negentiende en twintigste eeuw meerdere opeenvolgende particuliere eigenaren. Vervolgens waren hier tussen 1903 en 1920 Franse Trappistinnen gevestigd, waarna de eigendom overging naar de Fraters van Tilburg die de bestaande gebouwen voor het grootste gedeelte lieten slopen om er een opvoedingsgesticht voor jongens, genaamd Huize De La Salle, op te richten. Na het vertrek van de fraters in 1986 is er nu een orthopedagogisch instituut gevestigd.

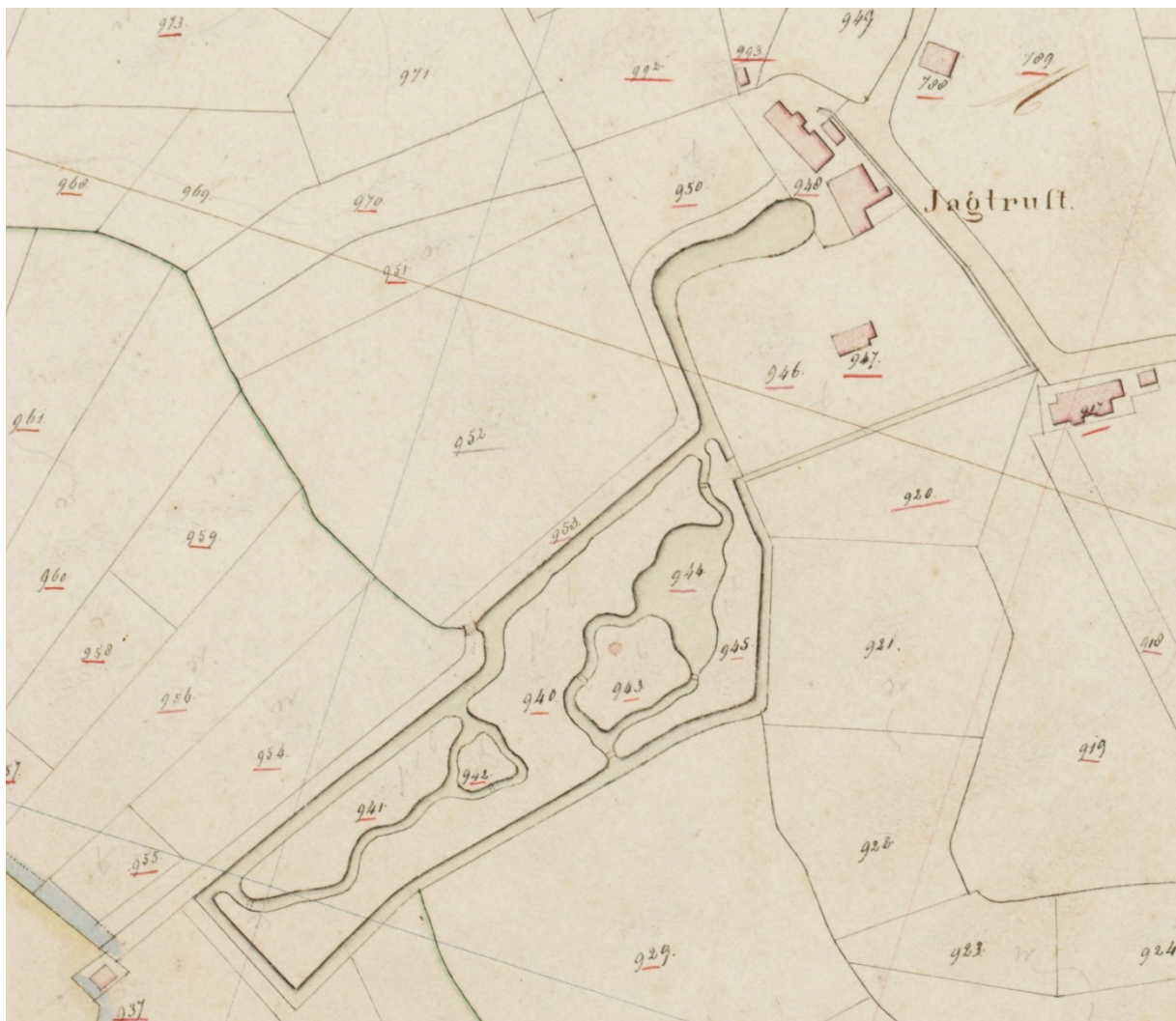

Afb 2 Den huize Jagtrust bij Boxtel, zoo als het zich vertoonde in 1839. BHIC, toeg.nr. 343, inv.nr. 1173.

Meer over de oude buitenplaats Jachtrust wordt duidelijk door een uitgebreide verkoopadvertentie uit 1825: *'Eene sedert weinig jaren bijna geheel nieuw gebouwde en in de Engelsche manier aangelegde buitenplaats (lees een park in de landschapsstijl), genaamd Jagtrust, geschikt voor zomer- en winter-verblijf, bestaande in heere-huizinge, koetshuis, paardenstal, koestal, varkenshok, brandhok en bergplaats, een gebouw, dienende voor boerderij, tuinmans-woning, schoone welonderhouden tuinen met broeijerije en trekkast, slingerbosch, met vijvers en grachten van loopend water, versiert met een fraai koepeltje en verscheidene sierlijke bruggen, twee percelen weiland, een perceel bouwland, voorplein, wegen en verdere erven, met de houtgewassen en beplantingen daarbij gehoorende, voorts nog eene kleine woning met een perceel bouwland en zes percelen zoo bouw- als weiland, alles aan of bij elkander gelegen onder Boxtel, ter plaatse genaamd Munsel, nabij den Straatweg van 's Hertogenbosch naar Luik, alles te zamen groot 11 Bunders, 29 Roeden en 8 Ellen, bij gedrukte biljetten alomme geassigeerd, in acht koop en ampeler omschreven.'*⁷

Een volgende verkoopadvertentie, uit 1828, zegt iets meer over het hoofdhuus: *'een logeabel en gemakkelijk heerenhuus met negen zoo groote als kleine vertrekken, meest alle behangen en geplafoneerd, vestibule, ruime keuken, kelders, zolder en domestique- en provisiekamers'*⁸ Gezien de hoeveelheid kamers en de zolder is het onmogelijk dat de eerdere tekeningen met het paviljoen (afb 1 en 2) het huis afbeelden. De titel zou eerder *'bij Huize Jagtrust'* dan *'Huize Jagtrust'* moeten zijn, al dan niet met toevoeging van het woord paviljoen. Weer een volgende advertentie, nu uit 1858, past bij deze aanname. Te lezen valt dat er dan sprake is van een in 1837 geheel herbouwde *'heerenhuizing'* met kelders, beneden- en bovenkamers en zolders.⁹ Of te wel een groots huis dat niet overeen kan

komen met het paviljoen op de tekening uit 1839. Het getekende paviljoen zal daarmee niet het hoofdhuis zelf zijn geweest, maar heeft wel op de buitenplaats Jachtrust gestaan.

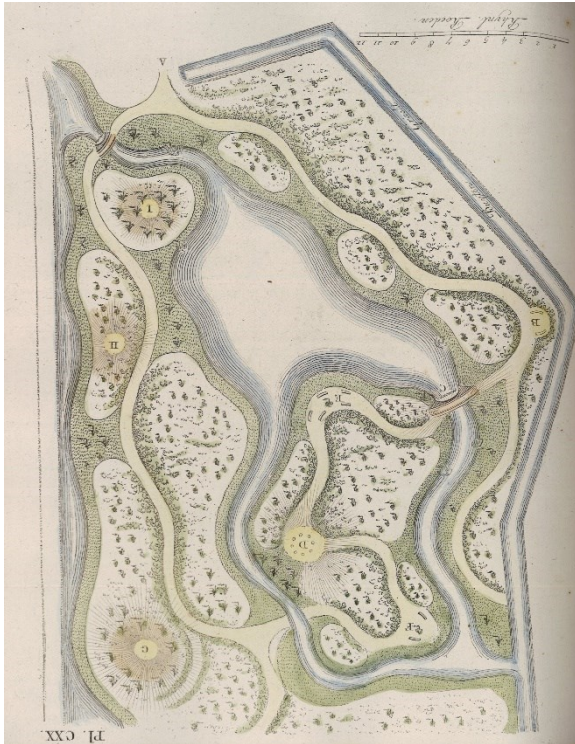
Afb 3 Jachtrust, op uitsnede Kadastraal Minuutplan (KMP) Boxtel, sectie B, blad 02 (1828):

948 huis en erf	950 plaisiertuin
946 moestuin	947 huis [het paviljoen]
944 vischvyver	945 plaisierbosch
943 plaisierbosch	940 plaisierbosch
942 plaisiertuin	941 plaisierbosch

De buitenplaats.

In detail staat Boxtel, met de locatie van Jachtrust, op een kaart uit 1801 met het gebied tussen Den Bosch en Eindhoven.¹⁰ Er was toen slechts sprake van een huis met een kleine vierkante tuin met aan twee zijden een watergang. Dit was de uitgangssituatie voor ontwerp en aanleg door een hier onder nog te introduceren tuinarchitect. Het Kadastraal Minuutplan (1828) waarop Jachtrust is te vinden (afb 3), met de bijbehorende oorspronkelijke aanwijzende tafel (OAT), brengt de buitenplaats verder in beeld.¹¹ Met name de watergangen en vijvers komen prominent naar voren. Het zijn de water- en eilandstructuren die een tuinhistoricus direct aan platen in het boekwerk *Magazijn van tuin-sieraaden* doen denken. Sterker nog, één van de platen, te weten *Plaat CXX* (afb 4) blijkt het middendeel van de waterpartijen van Jachtrust voor te stellen en zal het ontwerp voor dit deel van het park(je) zijn geweest. De Minuutplan (afb 3, 5) en *Plaat CXX* (afb 4) laten een parkaanleg in de vroege landschapstijl zien. Het huis stond in de noordoosthoek van het terrein met ten zuiden daarvan het paviljoen. Er was sprake van veel slingerende paden en dito oeverlijnen op een relatief klein perceel.

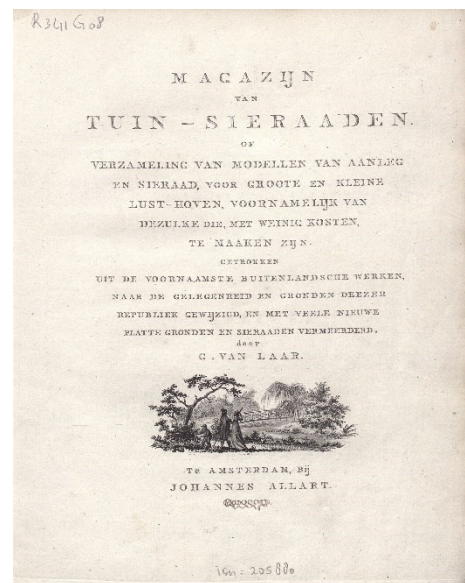
De benaming 'plaisierbos' geeft aan dat om park- en niet productiebosjes ging. Van reliëf zal sprake zijn geweest door heuveltjes opgeworpen met grond uit de gegraven vijvers. Door bosschages en heesterpartijen wisselden open en dicht zich af, bloeiende heesters brachten kleur in het park en naalddhout leverde wintergroen. Tot slot waren er zitplaatsen op uitzichtpunten en resulteerden bruggen, het paviljoen en andere tuingebouwtjes in nog meer variatie en aantrekkelijke punten voor een rondwandeling. Het zuidelijke deel van het park(je) zal een eigen ontwerp hebben gehad wat niet in het *Magazijn* is opgenomen.

Afb 4 Plaat CXX uit *Magazijn van tuin-sieraaden*, ontwerp voor het middendeel van het parkbos.
Afb 5 Het middendeel van de waterpartijen op Jachtrust, uitsnede KMP (1828).

Magazijn van tuin-sieraaden

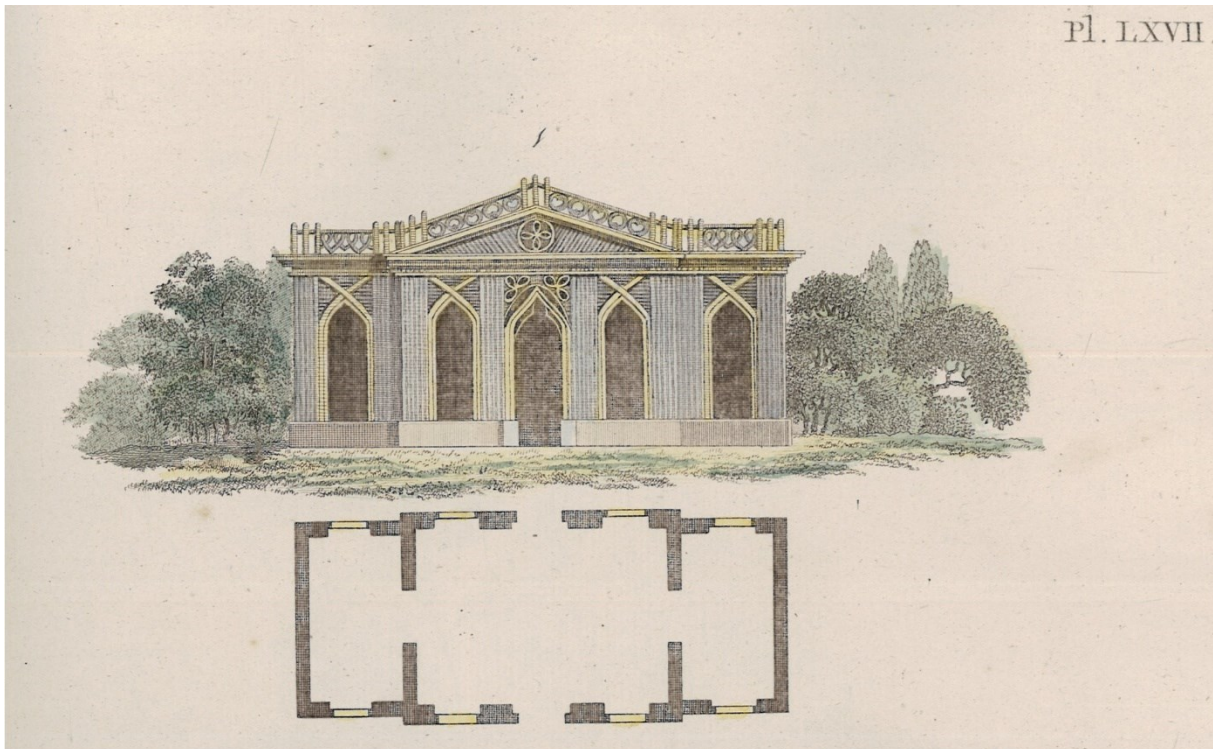
Genoemde publicatie is een zeer bekend werk onder liefhebbers en kenners van de geschiedenis van de Nederlandse tuinarchitectuur. Het verscheen in de periode 1802-1809 in 24 katernen en is van de hand van de Gijsbert van Laar (1768-1820).¹² Het werk is een voorbeeldenboek en omvat 190 platen met afbeeldingen van allerhande tuingebouwen, beelden, bruggen en andere 'tuin-versierselen'. Verder zijn ook plattegronden en ontwerpen van tuinen in de *cahiers* te vinden. Alle platen gaan vergezeld van tekst met uitleg en aanwijzingen. De 41 'platte-gronden van aanleg' zijn van de hand van Van Laar zelf. Van de resterende 149 platen met 'tuin-versierselen' heeft hij 102 gekopieerd uit Duitse publicaties van J.G. Grohmann en F.G. Baumgärtner.¹³

Afb 6 *Magazijn van tuin-sieraaden*, verschenen vanaf 1802.

Een tijdgenoot noemde Van Laar een verdienstelijk tuinarchitect.¹⁴ Hij woonde in en werkte vanuit de Zuid-Hollandse regio Alphen aan den Rijn.¹⁵ Met name in die regio en in en rond Dordrecht zijn buitenplaatsen met een tuinaanleg in de vroeg landschappelijke stijl van Van Laar bekend.

Plaat CXX staat als al aangegeven met de zinsnede 'doch deze is reeds gekozen en wordt dadelijk uitgevoerd' in een katern uit 1806. Deze zinsnede en het jaartal 1806 passen fraai bij het jaartal 1807 dat op de ontwerptekening voor het paviljoen staat (afb 1). En de ontwerptekening voor het paviljoen blijkt als *Plaat LXVII* in katern 9 van het *Magazijn* (augustus 1804) voor te komen (afb 7). Die plaat is op zijn beurt door Van Laar gekopieerd uit een Duits voorbeeldenboek van eerdergenoemde J.G. Grohmann.¹⁶

Afb 7 Uitsnede plaat LXVII uit *Magazijn van tuin-sieraaden*, voorbeeld voor het paviljoen van Jachtrust.

Eerdergenoemde *Plaat CXX* (afb 4) is onderdeel van katern 15 dat in januari 1806 verscheen.¹⁷ De bijbehorende tekst spreekt over 'Eene water-partij, voor denzelfden grond ontworpen, als plaat 112 van het vorige stuk: doch deze is reeds gekozen en wordt dadelijk uitgevoerd.'¹⁸

Daarna volgt de legenda:

'A. De ingang.

B. Zitplaatsen.

C. Brug, liggende op twee hoogten, zoo dat men onder dezelve doorziet.

D. Tempel, op eenen tamelijk hoogen berg.

E. Zitplaatsen, zeer laag aan het water.

F. Zitplaatsen aan het water.

G. Hoogte, met Sparren beplant.

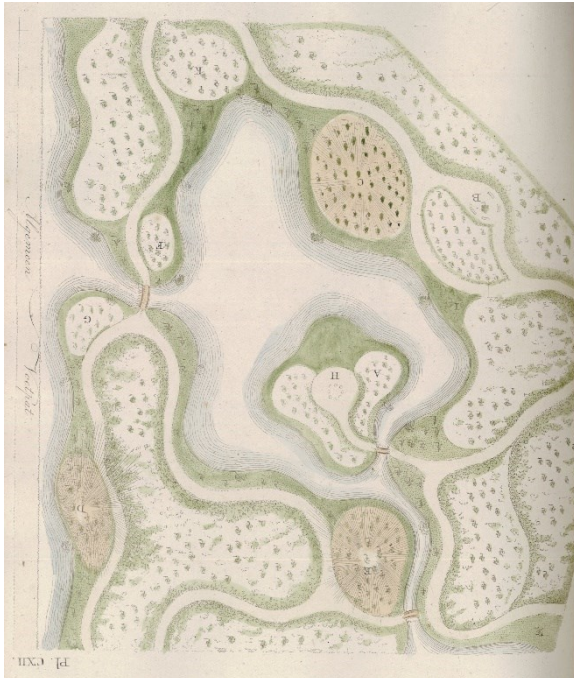
II. Groep met verschillende heesters.

I, Groepje Laurier-Sparren.

De gansche partij ligt langzaam gebogen, zoo dat 'er geene effene vlakten zijn.'

De verschillende legendaonderdelen sluiten naadloos aan op de al eerder geschetste parkinvulling.

Bij *Plaat CXX* wordt *Plaat CXII* (112) genoemd als het niet gekozen alternatief ontwerp (afb 8). Deze plaat zit in het voorgaande katern 14, verschenen in december 1805 / januari 1806. De omschrijving is zeer kort: 'Eene waterpartij'.¹⁹ Mogelijk was er op het moment van het verschijnen van katern 14 nog geen keuze gemaakt voor een van de twee ontwerpen en ontbreekt daarom bij *Plaat CXII* de opmerking dat deze niet zou worden uitgevoerd.

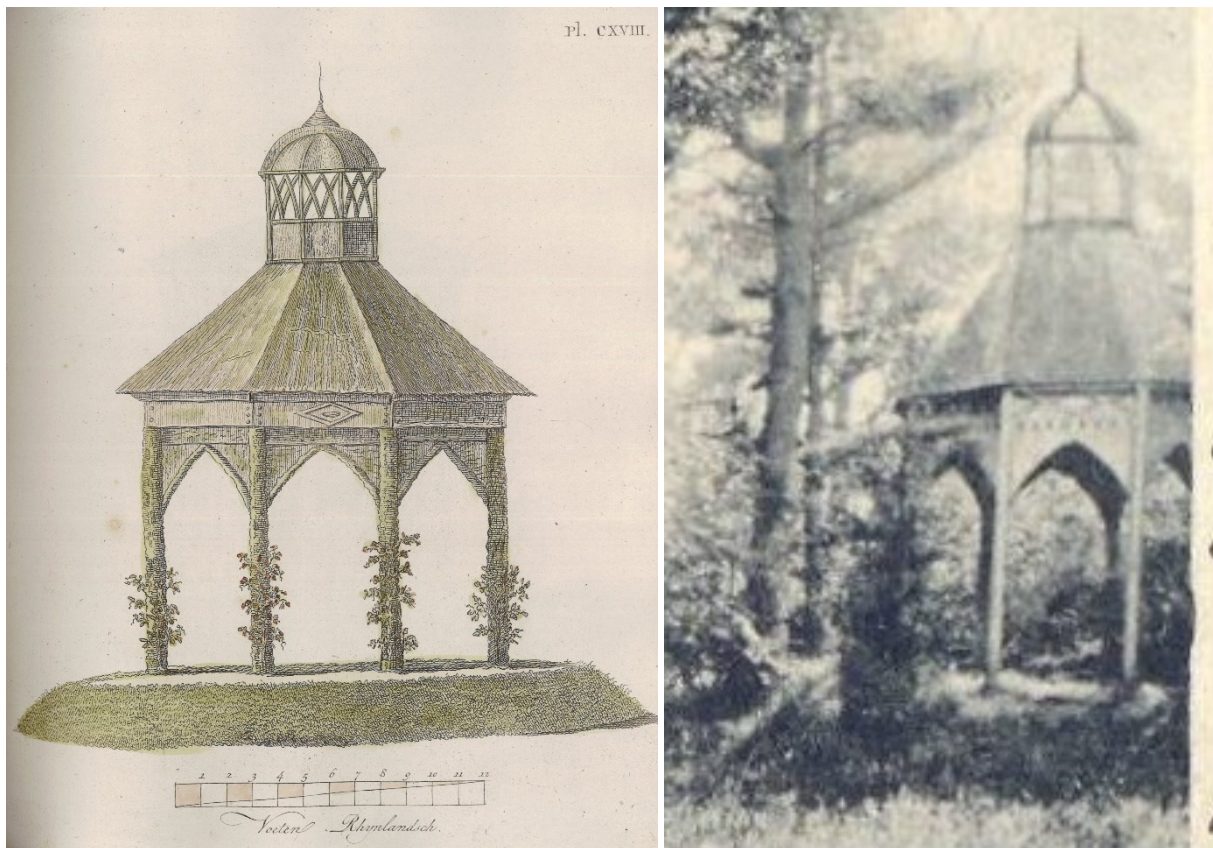
Afb 8 *Plaat CXII* uit *Magazijn van tuin-sieraaden*, het niet uitgevoerde ontwerp:

- 'A. De Ingang.
- B. Zitbanken op eene kleene hoogte.
- C. Heuvel, met Sparren beplant.
- D. Dezelfde Heuvel, waarover de Wandeling loopt.
- E. Heuvel met Populieren.
- F. Groepje met Pinus Larix.
- G. Populieren.
- H. Tempel op het Eiland.
- I. Deze en dergelijke Partijtjes met Sparren.
- K. Hooge Boomen.'

Afb 9 Ansichtkaart met *Jachtrust* te *Boxtel*, verzonden in 1903; met rechts een koepeltje en links een neogotische brug. Beeldbank Heemkunde Boxtel, id. hkb03298.

In katern 15 is, naast de plaat met het uitgevoerde deelontwerp voor de aanleg (*Plaat CXX*), nog een overeenkomstige afbeelding gevonden. In de advertentie uit 1825 is sprake van 'een fraai koepeltje en verscheidene sierlijke bruggen'. Een ansichtkaart van later datum toont dat koepeltje en een neogotische brug (afb 9).²⁰

Afb 10 *Plaat CXVIII* uit *Magazijn van tuin-sieraaden*, ontwerp voor Jachtrust.

Afb 11 Het koepeltje, uitsnede ansichtkaart afb 9.

Deze koepel komt overeen met de koepel op *plaat CXVIII* (afb 10). Die plaat is geen kopie uit een Duitse voorbeeldenboek en zal gezien de gelijkenis en het katernjaar 1806 een ontwerp voor Jachtrust zijn geweest. De bijbehorende omschrijving luidt: *'Een rustiek gebouw of koepel, om de koelte van het zomersaizoen te genieten. Het moet staan op een verheven bergje, zoo wel geplaatst, dat men het schoone van eenen wel ingerichten aanleg door deszelfs boogen met verrukking kan beschouwen. Zijn maakzel is zeer eenvoudig. De kap en lantaarn rusten op ongezaagde boomstammen. De voering is van ruw hout en kneppels, onderling verbonden. Rondom de stammen plant en bindt men geurgevende bloemen.'*²¹

Waarom Van Laar?

Hoe Van Laar vanuit zijn woon- en werkomgeving in de regio Alphen aan den Rijn in het Brabantse Boxtel terecht is gekomen is een laatste vraag. Eigenaar De Roo was afkomstig uit en een deel van zijn leven werkzaam in Dordrecht. En het was tot nu al bekend dat meerdere Dordtse families in de regio Alphen aan den Rijn een buitenplaats met een tuinaanleg door Gijsbert van Laar bezaten. En ook in en in de directe omgeving van Dordrecht waren meerdere locaties met een tuin waar Van Laar bij betrokken is geweest.²² Analyse van de familie De Roo maakt duidelijk dat er sprake was van een familiair netwerk van eigenaren met een buitenplaats met een tuinaanleg door Van Laar. Hier moet de basis hebben gelegen voor de inzet van Van Laar bij ontwerp en parkaanleg van Huize Jachtrust te Boxtel. De Roo zal de tuinen van zijn familie hebben gezien, waarna ontwerp voor en aanleg op Jachtrust volgde.

Tot slot

Op basis van kadastrale gegevens lijkt de parkaanleg met de waterpartijen na 1920 en voor 1935 te zijn verdwenen. Aan de oostzijde van de tegenwoordige noord-zuid lopende weg over het terrein van De La Salle was de parkaanleg 100 jaar geleden nog te vinden. Tegenwoordig herinnert enkel de naam *Jachtrustpad* nog aan het verleden.

¹ BHIC, toeg.nr. 343 *Collectie kaarten en tekeningen van het Rijksarchief in Noord-Brabant*, inv.nr. 6718 *Ingekleurde tekening van Huize Jagtrust te Boxtel, dorsaal Eigenaar H. de Roo van Wulverhorst, 1807.*

² BHIC, toeg.nr. 343, inv.nr. 1173 *Tekening van het huis "Jagtlust" bij Boxtel.*

³ Jean Coenen, *Baanderheeren, boeren & burgers. Een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde*, Boxtel 2004, p. 227.

⁴ Jef van Veldhoven, *300 Jaar historie van 'Huize Overkerk' 1650-1987.*

⁵ *Dordrechtsche Courant* 2 mei 1797. Eerder was Hendrik getrouwd met Hester Constantia de Witt (1749-1770). A.A. Vorsterman Van Oyen, *Stam- en wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën met genealogische en heraldische aantekeningen*, derde deel, Groningen 1890, p. 83.

⁶ J.L. van Dalen, *Geschiedenis van Dordrecht*, Dordrecht 1931, p. 237.

⁷ *Opregte Haarlemsche Courant* 24 april 1825.

⁸ *Rotterdamsche courant* 19 januari 1828.

⁹ *Nieuwe Rotterdamsche courant* 8 juli 1858.

¹⁰ BHIC, toeg.nr. 343, inv.nr. 2268 No. 2 C. *Situatie wederzijds den Straatweg en Baan tusschen de Steeden S'Bosch en Eindhoven in het Departement van den Dommel...* C.R.T. Kraijenhoff, 1801.

¹¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, beeldbank, minuutplan Boxtel, Noord Brabant, sectie B, blad 02 (MIN10026B02).

¹² G. van Laar, *Magazijn van tuin-sieraaden of Verzameling van modellen van aanleg en sieraad, voor groote en kleine lust-hoven, voornamelijk van dezulke die, met weinig kosten, te maaken zijn. Getrokken uit de voornaamste buitenlandsche Werken, naar de gelegenheid en gronden dezer Republiek gewijzigd, en met veele nieuwe platte gronden en sieraaden vermeerderd, 1802[-1809].*

¹³ Arinda van der Does en Jan Holwerda, *Concordantie Van Laar's Magazijn van Tuin-sieraaden – Grohmann's Ideenmagazin*, Gendringen/Elst 2010.

¹⁴ J.C. Krauss, *Afbeeldingen der fraaiste, meest uitheemsche boomen en heesters, 1802 [-1808].*

¹⁵ Arinda van der Does, Gijsbert van Laar (1767-13 december 1820), *Cascade bulletin voor tuin historie* 17 (2008) nr. 1, p. 7-16.

¹⁶ Van der Does en Holwerda, 2010.

¹⁷ Jan Holwerda, *Uitgaven en datering van Magazijn van Tuin-Sieraaden*, *Cascade bulletin voor tuin historie* 19 (2010) nr. 2, p. 38-50.

¹⁸ Van Laar 1802[-1809].

¹⁹ Van Laar 1802[-1809].

²⁰ Fotobank Heemkunde Boxtel, id. hkb03298.

²¹ Van Laar 1802[-1809].

²² Jan Holwerda, Gijsbert van Laar: van vier nieuw geïdentificeerde platen tot een netwerk van opdrachtgevers, *Cascade bulletin voor tuin historie* 25 (2016) nr. 2, p. 9-34.